

ПОКРИВАНЕ НА ОСНОВНИТЕ КРИТЕРИИ В ПАКТА ЗА СТАБИЛНОСТ И
РАСТЕЖ ОТ СТРАНИТЕ ЧЛЕНКИ НА ЕВРОПЕЙСКИЯ СЪЮЗ ПРЕЗ ПЕРИОДА
2002-2015 ГОДИНА

THE COVERAGE OF THE MAIN CRITERIA IN STABILITY AND GROWTH PACT
BY THE EUROPEAN UNION MEMBER STATES FOR THE PERIOD 2002-2015

Виктор Динев
Viktor Dinev

Abstract: *The coverage of the main criteria in Stability and Growth Pact by the EU member states has been examined for the period 2002-2015. The study results suggest that the EU member states failed to implementing the major criteria in Stability and Growth Pact is not a factor to provoke the Euro area debt crisis. Further reforms in institutional framework of economic and monetary union in EU in the current economic and political conditions.*

Key words: *Euro area debt crisis, Stability and Growth Pact, PIIGS*

ВЪВЕДЕНИЕ

Поради естеството, мащаба и дълбочината си, дълговата криза в Еврозоната е обект на засилен научен интерес. Въпреки усилията които се влагат от 2010 г. досега от институциите на ЕС и от МВФ, все още съществува риска от излизане на една от страните членки на Еврозоната – Гърция, и това прави кризата още *по-значима* и все още *актуална*. Неяснотите около „Гръцкият въпрос“ или както е известен по света „Grexit“, както и евентуалното излизане на Обединеното кралство от ЕС, създават редица политически и икономически проблеми, на фона на положителните икономически данни за икономиката в Съюза.

Обект на изследване е връзката между състоянието на публичните финанси и икономическия растеж на страните членки на ЕС. *Предмет* на изследване е взаимозависимостта между дълговата криза в Еврозоната и макроикономическите показатели на страните членки на ЕС през периода на кризата.

Тезата в изследването е, че е необходимо продължаване на реформите в институционалната рамка на ЕС и Еврозоната, с оглед настоящите икономически и политически условия. *Хипотезата* в изследването е, че неизпълнението на основните критерии на Пакта за

стабилност и растеж /ПСП/ от страните членки на ЕС не е фактор във възникването и проявлението на дълговата криза в Еврозоната.

Целта на изследването е да открие специфичната роля и значение на дълговата криза в Еврозоната, което ще се постигне чрез следните *задачи*: първо, систематизация на становищата относно причините за дълговата криза в Еврозоната; и второ, изследване на основни макроикономически показатели във връзка с ПСП на конкретно избрани страни членки на ЕС през периода 2002-2015 г.

ЛИТЕРАТУРЕН ПРЕГЛЕД

Европейската дългова криза е дългогодишна криза с дълга, в рамките на Европейския съюз, която засяга пряко страни членки на Еврозоната, като първоначални индикации за проблема са налице още през 2009 г. Сред страните в епицентъра на кризата са Гърция, Португалия, Ирландия, Кипър, Испания и Италия, като проблемите са свързани или с невъзможност за изплащане на задълженията по държавния дълг или с рефинансиране на държавата или със спасяването на свръхзадлъжняли местни банки. Трябва да се отчете, че официално в спасителните програми държавите, при които е получено пряко финансиране на централната власт са само четири – Гърция, Португалия, Кипър и Ирландия, докато при Испания, се отнася до рекапитализиране на фонда при несъстоятелност на банките. Италия не получава финансова помощ, но дейно участва в реформите на ниво ЕС и ЕПС след 2011 г. поради опасността от разпространение на кризата.

Класификация на Reinhart and Rogoff¹ за икономическите кризи през последните 180 години изброява десет осезаеми кризи, следователно дълговата криза в Еврозоната се явява единадесетата икономическа криза със сериозни последици за глобалната икономика през последните два века. В исторически план като дългови кризи се споменават Латиноамериканската дългова криза през осемдесетте години на двадесети век, в Източна Азия (1997-1998 г.), проблемите на Аржентина от 2005 г., на САЩ от 2011 г. и 2013 г.

Много конкретни причини за кризата в Еврозоната могат да се изброят, като тя може да се счете и за резултат от комплексни фактори. Сред тях са глобализацията на финансите, глобалната финансовата криза, ниските лихви при реален висок риск в предкризисния период,

¹ Reinhart, C. and Rogoff, K. (2009). This Time is Different: Eight Centuries of Financial Folly. Princeton University Press

търговските дисбаланси в ЕС /специално между центъра – излишъци, и периферията - дефицити/, срива на цените при недвижимостите, прилагането на ефективна фискалната политика и прилагането на бърза и адекватна стабилизираща икономическа политика в банковия сектор. Feldstein² и Friedman³ предсказват проблемите в икономическия и паричен съюз /ИПС/, още в началото на функционирането на Евроната, смятайки проекта за политически, а не икономически съюз, основно поради различната икономическа структура на страните членки, както и различия в целите, които си поставят. Привържениците на подобна теза нарастват още преди началото на глобалната финансова криза⁴.

Ако се опитаме да съставим карта с представителите на различните становища тя би изглеждала така:

1) Защитници на рамката в ЕС и ИПС, на политиката на строги икономии – предимно сред политическия елит на ЕС и основно сред неолибералната икономическа мисъл. Приемат като причина за дълговата криза в Евроната *неспазването на критериите заложи в ЛПС*, като смятат за първоизточник *макроикономическите дисбаланси* в периферните държави на ЕС, т. нар. PIIGS - Португалия, Италия, Ирландия, Гърция и Испания, или както сега ги наричат GIIPS. В началото на кризата европейските лидери и институциите на Съюза примат подобно становище и прилагат консервативните методи за справяне с кризата, като съкращаване на бюджетни разходи, приемане на планове за структурни реформи в икономиката и промяна в законодателната рамка на ИПС. Представители на това становище за причина на дълговата криза в ЕЗ са Schiff⁵, Higgins and Klitgaard⁶, Rogoff

² Feldstein, M. (1997a). The Political Economy of the European Economic and Monetary Union: Political Sources of an Economic Liability. *Journal of Economic Perspectives*, 11(4), pp. 23–42; Feldstein, M. (1997b). EMU and international conflict. *Foreign Affairs*, vol. 76, n. 6, November/December

³ Friedman, M. (1997). The Euro: Monetary Unity To Political Disunity? *Project Syndicate*, August 28

⁴ Eichengreen, B. (2007). The Breakup of the Euro Area. University of California, Berkeley Draft, May; Roubini, N. (2007, June 26). EMU: Divergence or Convergence? *Economonitor*, Retrieved April 12, 2016, from <http://www.economonitor.com/nouriel/2007/06/26/emu-divergence-or-convergence/>

⁵ Schiff, P. (2012, February 15). A Science About which Paul Krugman Knows Very Little. Retrieved April 10, 2016, from http://finance.townhall.com/columnists/peterschiff/2012/02/15/economics_a_science_about_which_paul_krugman_knows_very_little/page/full/

⁶ Higgins, M. and Klitgaard, T. (2011). Saving Imbalances and the Euro Area Sovereign Debt Crisis. *Current Issues in Economics and Finance*, Volume 17, Number 5, Federal Reserve Bank of New York

and Bulow⁷, Reinhart and Rogoff⁸, които защитават и политиката на прилагане на строги икономии;

2) Икономисти критикуващи рамката в ИПС, обвинявайки нея за първоизточник на проблемите след 2010 г. в ИПС, т. нар. група на *фундаменталистите* (терминът е взет от Saka, Fuertes and Kalotychou⁹). Както уточняват Lapavitsas et al.¹⁰ *структурата на ЕЗ предполага поляризация на център и периферия*, като периферните държави са застрашени от продължаващи строги икономии, ниска конкурентоспособност, висока безработица, нарастващо социално напрежение и загуба на национална независимост, като перспективата пред периферните страни е икономически, социален и политически спад в обозримо бъдеще. Фундаменталистите (които са мнозинство) смятат, че рамката на Еврозоната влошава косвено икономическите показатели. Представители на фундаменталистите са Soros¹¹, Wolf¹², Krugman¹³, Eichengreen¹⁴, Стиглиц¹⁵;

3) *Защитници на множествените равновесия /multiple-equilibria/* (терминът е взет от Saka, Fuertes and Kalotychou¹⁶). Те

⁷ Rogoff, K. and Bulow, J. (2015, June 10). The modern Greek tragedy. Retrieved April 12, 2016, from <http://www.voxeu.org/article/modern-greek-tragedy>

⁸ Reinhart, C. and Rogoff, K. (2010a). Growth in a time of debt. American Economic Review: Papers & Proceedings, 100 (May 2010); Reinhart, C. and Rogoff, K. (2010b). Growth in a time of debt. NBER Working paper series, No 15639

⁹ Saka, O., Fuertes, A. and Kalotychou, E. (2014). ECB Policy and Eurozone Fragility: Was De Grauwe Right? Working Document No. 397, CEPS, Brussels, June

¹⁰ Lapavitsas, C. et al. (2012). Crisis in the Eurozone. Verso Books, Sep. 11, 2012, p. 196

¹¹ Soros, G. (2012a). Lead or leave euro. Soros tells Germany. Interview by Peel, Q., *Financial Times*, 9 September; Soros, G. (2012b, September 27). The Tragedy of the European Union and How to Resolve It. The New York Review of Books, Retrieved April 12, 2016, from <http://www.nybooks.com/articles/2012/09/27/tragedy-european-union-and-how-resolve-it/>

¹² Wolf, M. (2012a). Does austerity lower deficits in the eurozone? The New York Times. *London*. 1 May; Wolf, M. (2012b). Why Exit is an Option for Germany. *Financial Times*, 22 September

¹³ Krugman, P. (2012a, February 19). Pain Without Gain. The New York Times, Retrieved April 10, 2016, from http://www.nytimes.com/2012/02/20/opinion/krugman-pain-without-gain.html?_r=2&ref=paulkrugman; Krugman, P. (2012b, May 23). Paul Krugman on Euro Rescue Efforts: 'Right Now, We Need Expansion'. Spiegel Online, Retrieved April 10, 2016, from <http://www.spiegel.de/international/business/interview-with-economist-paul-krugman-on-euro-zone-rescue-efforts-a-834566.html>

¹⁴ Eichengreen, B. (2012, January 12). Europe's vicious spirals. Retrieved April 10, 2016, from <http://globalpublicsquare.blogs.cnn.com/2012/01/12/eichengreen-europes-vicious-spirals/>

¹⁵ Стиглиц, Д. (2016). Голямото разделение. Неравните общества и какво можем да направим за тях. Превод от Stiglitz, J. (2014). The Great Divide. Unequal Societies and Wath We Can Do About Them. W. W. Norton & Company, New York London, направен от Филипова, Ел. „Изток-Запад“, 2016 г.

¹⁶ Saka, O., Fuertes, A. and Kalotychou, E. (2014). ECB Policy and Eurozone Fragility: Was De Grauwe Right? Working Document No. 397, CEPS, Brussels, June

твърдят, че пазарите не винаги могат да функционират оптимално и затова страните могат да се окажат в ситуация на набор от възможни равновесни условия (т.е. различни сценарии, работещи от началото на кризата до нейния край), без да има голяма промяна в макроикономическите параметри. Сред защитниците на множествените равновесия са De Grauwe¹⁷, De Grauwe and Ji¹⁸. До някаква степен може да се приеме, че тезата за множествените равновесия доизгражда тезата на фундаменталистите, а не противоречи на нея. Тя защитава рамката на ИПС, но дава теоретично обяснение за нейната неефективност в период при наличие на екзогенен икономически шок и е научна основа за преоформяне на тази рамка, с политически средства. Трябва да се има в предвид, че представители на фундаменталистите, не отхвърлят тезата за множествените равновесия, като причина за дълговата криза в ЕЗ, като Krugman¹⁹.

Икономистите са единодушни, че суверенната дългова криза в ЕЗ има характер и на макроикономическа, банкова и финансова криза. Трябва да се направи едно допълнение във връзка с причините за дълговата криза в ЕЗ – безспорно *световната финансова криза се оказва катализатор на процесите* започнали през 2009 г. и проявили се през 2010 г. в ИПС, като икономисти (Ангелов²⁰) приемат дълговата криза за последна фаза на световната финансова криза в Европа.

Сред българските учени като цяло се приема по-обширна рамка от възможни причини, като не се защитават крайно дадена хипотеза. Статева²¹ смята за първопричина на кризата хомогенността на лихвите по кредитния ресурс в ЕЗ, при наличието на хетерогенност по

¹⁷ De Grauwe, P. (2011a). The Governance of a Fragile Eurozone. Working Document No. 346, CEPS, Brussels, May; De Grauwe, P. (2011b). Managing a Fragile Eurozone. Cesifo Forum, 2/2011, pp. 40-45

¹⁸ De Grauwe, P. and Ji, Y. (2014). The Future of the Eurozone. The Manchester School 15–34 Supplement 2014, pp. 15-34; De Grauwe, P. and Ji, Y. (2015). Has the Eurozone Become Less Fragile? Some Empirical Tests. CESIFO Working Paper No. 5163, Category 7: Monetary policy and international finance, January 2015

¹⁹ Krugman, P. (2013, February 22). Paul De Grauwe and the Rehn of terror. The Conscience of a Liberal (blog), New York Times Retrieved April 12, 2016, from http://krugman.blogs.nytimes.com/2013/02/22/paul-de-grauwe-and-the-rehn-of-terror/?_r=0

²⁰ Ангелов, Ив. (2012а, декември 11). Икономическата и финансовата криза в Европейския съюз /Първа част/. Взето на 23.4.2016 г. от <http://avtorski.pogled.info/article/41327/Ikonomicheskata-i-finansovata-kriza-v-Evrolejskiya-sayuz-Parva-chast>

²¹ Статева, Й. (2011а). Европейският паричен съюз – стратегически замисъл, развитие и съвременни реалности. Международни отношения, 2011/1, с. 69-82; Статева, Й. (2011б). Възникване и развитие на кризата на държавните дългове в Европейския Паричен Съюз. Икономическа мисъл, 2011/6, с. 3-21

отношение на макроикономически показатели. Маастрихтските критерии, широко приети за номиналните критерии за конвергиране не довеждат до реално конвергиране в Еврозоната, изразяващо се в уеднаквяване на дохода и производителността на труда сред страните членки. Според Todorov²² структурните неравновесия между ядрото и периферията на Еврозоната и липсата на фискална интеграция са основните причини за кризата. Todorov²³ конкретизира институционалните и структурни причини за дълговата криза - ЕЗ не изпълнява критериите за оптималност на валутна зона, налице са отклоненията на страните членки от предписанията на ПСР, наличие на слабости в администрирането и управлението на Европейската система от централни банки, липсва процедура по изключване на страна членка от ЕЗ, липсва система за финансова стабилност в ЕЗ преди дълговата криза, налице са фундаментални макроикономически дисбаланси между ядрото и периферията на ЕЗ.

Подобно е и мнението на Илков²⁴, според когото, изначалните фискални проблеми на Еврозоната произтичат от погрешната структура на ИВС, най-вече липсата на фискален капацитет на европейско ниво. Николов²⁵ смята, че проблемите в Еврозоната са „процес на растеж и съзряване, обективно придружен от сътресения, боледувания, натрупване на опит и извеждане на потребните изводи“. Според Ангелов²⁶ причина за кризата в европейската икономика е погрешното икономическо управление на най-големите европейски държави - Германия, Франция, Италия, Великобритания, Испания, които твърде бързо започват да прилагат рестриктивна политика още към края на

²² Todorov, I. (2012b). The sovereign debt crisis in the euro area: causes and effects. South-East European Countries towards European Integration, 20 October 2012, pp. 499-501, 10/2012

²³ Todorov, I. (2012a). The Euro area membership of Bulgaria in the context in the debt crisis. Journal of International Relations 1336-1562. 12/2012; X(3/2012):41-52

²⁴ Илков, Ив. (2014). Фискалните проблеми на Еврозоната. Икономическа мисъл, 2014/3, с. 101

²⁵ Николов, Ч. (2011). Световната икономика, ЕС, България. Международни отношения, 2011/4, с. 46-47

²⁶ Ангелов, Ив. (2012а, декември 11). Икономическата и финансовата криза в Европейския съюз /Първа част/. Взето на 23.4.2016 г. от <http://avtorski.pogled.info/article/41327/Ikonomicheskata-i-finansovata-kriza-v-Evroleiskiia-sayuz-Parva-chast>; Ангелов, Ив. (2012б, декември 11). Икономическата и финансовата криза в Европейския съюз /Втора част/. Взето на 23.4.2016 г. от <http://avtorski.pogled.info/article/41328/Ikonomicheskata-i-finansovata-kriza-v-Evroleiskiia-sayuz-Vtora-chast>

2008 г., независимо от все още незавършилата глобална финансова криза.

МЕТОДОЛОГИЯ НА ИЗСЛЕДВАНЕ

Използваните *методи* на изследване са наблюдение, систематизиране, сравнителен анализ и теоретично обобщаване. Приложената методология обхваща познавателните методи индукция, дедукция и сравнение.

Времевият обхват на изследването е периодът от началото на дълговата криза /2010 г./ за анализиранияте проучвания и политики, за изследването на основни макроикономически показатели на страните членки на ЕС е от 2002 г. до 2015 г.

Териториалният обхват е на ниво ЕС, на ниво страни членки на Съюза, на ниво Еврозона и на ниво отделни страни членки на валутния съюз.

Изследването се *ограничава* само до прегледа на дълговата криза в Еврозоната и връзката ѝ с макроикономическите показатели на конкретно избрани страни членки на ЕС, поради сложността и обема на предмета на изследване. Трябва да се има в предвид, че направените изводи се базират преди всичко на статистически доказателства, които са ограничени от времеви диапазон, следователно това се отнася и до заключенията във връзка с тях.

Изследвани са нивата на реалният икономически растеж, лихвения процент по ДЦК, държавния дефицит и държавния дълг, като последните два показателя са в основната съдържателна част на ПСР - поддържането на равнището на държавния дълг до 60% от БВП и бюджетен дефицит от 3% от БВП, като са предвидени финансови и политически санкции за страните членки при нарушение на изискванията. Избрани страни при изследване на макроикономическите показатели във връзка с Пакта за стабилност и растеж са Германия, Франция, Италия, Ирландия, Гърция, Испания, Португалия и Кипър. Основен фактор в избора на тези страни членки на ЕС и Еврозоната е възможността за сравнение между икономически и политически стабилните страни Германия и Франция и „проблемните“ страни от PIIGS /Portugal, Italy, Ireland, Greece, Spain - Португалия, Ирландия, Италия, Гърция и Испания/, наименовани преди кризата, поради растежа основан на вътрешно потребление и внос, или както са известни през периода на кризата – GIIPS, което наименование идва от

липсата на растеж в следствие на прилаганата политика на строги икономии. Към тях е добавена и Кипър, която също изпита затруднения в периода 2010-2016 г., като са представени данни и на различни нива на ЕС и Евроната, в различни формати, ако е налице официална такава на сайта на Евростат²⁷. Използваните съкращения ЕС и ЕЗ се отнасят за икономически данни на двата съюза - Европейски съюз и Евроната, през съответната година, на база на текущия тогава брой страни членки, докато икономическите данни за ЕС 28 и ЕЗ 19 се отнасят до всички страни членки на двата съюза към 2016 г., дори за предходни периоди.

РЕЗУЛТАТИ ОТ ИЗСЛЕДВАНЕТО

Таблица 1. Ниво на лихвения процент по ДЦК на ЕС и страните членки на Съюза в периода 2002-2015 г. съгласно Маастритските критерии, в %

Д-ва	ЕС (28)	ЕЗ	Германия	Ирландия	Гърция	Испания	Франция	Италия	Кипър	Португалия
2002	5,07	4,91	4,78	5,01	5,12	4,96	4,86	5,03	5,7	5,01
2003	4,35	4,14	4,07	4,13	4,27	4,12	4,13	4,25	4,74	4,18
2004	4,44	4,12	4,04	4,08	4,26	4,1	4,1	4,26	5,8	4,14
2005	3,75	3,42	3,35	3,33	3,59	3,39	3,41	3,56	5,16	3,44
2006	4,08	3,84	3,76	3,76	4,07	3,78	3,8	4,05	4,13	3,91
2007	4,56	4,32	4,22	4,31	4,5	4,31	4,3	4,49	4,48	4,42
2008	4,55	4,31	3,98	4,53	4,8	4,37	4,23	4,68	4,6	4,52
2009	4,11	3,82	3,22	5,23	5,17	3,98	3,65	4,31	4,6	4,21
2010	3,82	3,6	2,74	5,74	9,09	4,25	3,12	4,04	4,6	5,4
2011	4,27	4,34	2,61	9,6	15,75	5,44	3,32	5,42	5,79	10,24
2012	3,64	3,86	1,5	6,17	22,5	5,85	2,54	5,49	7	10,55
2013	2,95	2,99	1,57	3,79	10,05	4,56	2,2	4,32	6,5	6,29
2014	2,2	2,04	1,16	2,37	6,93	2,72	1,67	2,89	6	3,75
2015	1,44	1,22	0,5	1,18	9,67	1,73	0,84	1,71	4,54	2,42

Източник: Eurostat (2016). Database. Retrieved April 26, 2016, from <http://ec.europa.eu/eurostat/data/database>

Забележка: Първата колона показва съответната година, а първият ред съответната държава.

²⁷ Eurostat (2016). Database. Retrieved April 26, 2016, from <http://ec.europa.eu/eurostat/data/database>

При прегледа на *Таблица 1.* се открояват три периода на състоянието на лихвения процент по държавните ценни книжа /ДЦК/ в ЕС и по-специално в ЕЗ. Първи период – презкризисен /2002-2009 г./, в който, нивото на лихвения процент по ДЦК е сравнително-висок и е налице хомогенност в ЕЗ по този показател.

Таблица 2. Ниво на реалния икономически растеж в ЕС и страните членки на Съюза в периода 2002-2015 г., в %

Г-ва	ЕС (28)	ЕЗ (19)	Германия	Ирландия	Гърция	Испания	Франция	Италия	Кипър	Португалия
2002	1,35	0,88	0	5,97	3,89	2,87	1,11	0,2	3,26	0,74
2003	1,33	0,76	-0,75	3,84	5,83	3,26	0,77	0,2	2,77	-0,94
2004	2,51	2,16	1,19	4,39	5,09	3,16	2,82	1,51	4,66	1,8
2005	2,03	1,69	0,75	6,42	0,59	3,72	1,58	0,99	3,87	0,83
2006	3,34	3,23	3,61	6,24	5,6	4,11	2,39	1,97	4,51	1,55
2007	3,13	3,13	3,28	5,58	3,26	3,74	2,34	1,45	4,86	2,44
2008	0,49	0,39	1,09	-2,13	-0,27	1,17	0,2	-1,05	3,71	0,2
2009	-4,39	-4,48	-5,6	-5,68	-4,34	-3,57	-2,87	-5,48	-1,99	-2,97
2010	2,04	2,04	4,06	0,4	-5,48	0	1,94	1,73	1,32	1,94
2011	1,8	1,6	3,7	2,6	-9,1	-1	2,1	0,6	0,4	-1,8
2012	-0,49	-0,89	0,39	0,1	-7,37	-2,63	0,2	-2,88	-2,49	-4,07
2013	0,2	-0,3	0,29	1,46	-3,21	-1,66	0,59	-1,74	-5,92	-1,06
2014	1,38	0,9	1,63	5,18	0,74	1,37	0,19	-0,31	-2,5	0,86
2015	1,94	1,68	1,7	7,85	-0,24	3,23	1,16	0,73	1,67	1,49

Източник: Eurostat (2016). Database. Retrieved April 26, 2016, from <http://ec.europa.eu/eurostat/data/database>

Забележка: Първата колона показва съответната година, а първият ред съответната държава.

Втори период – начален стадий на дълговата криза в ЕЗ /2010-2012 г./, през периода лихвения процент по ДЦК е с различни стойности при страните членки, като страни с мощна икономика, финансова система и стабилни публични финанси, като Германия, печелят от икономическите сътресения и пласират на рекордно ниски нива на лихвен процент ДЦК, докато Гърция, например губи практическата възможност да се финансира на международните финансови пазари, в следствие на повишението на нивото на лихвения процент по ДЦК, като единствено спасителните мерки в ЕС и ЕЗ

подпомагат поддържането на фиска в страната. И трети период /от 2013 г./, през който е налице ниско ниво на лихвения процент по ДЦК на ниво ЕС и ЕЗ, дори по-нисък от предкризисния период, но все още са налице съществени различия между показателят по страни членки. Основен фактор в ниските нива на лихвите по ДЦК на ниво ЕС от 2013 г. е активната парична политика на Европейската централна банка, променила още в средата на 2011 г. управленския стил, след като Испания и Италия се оказват пред крах на публичните финанси.

През периода 2002-2007 г. в ЕЗ и ЕС 28 е налице икономически растеж, като във валутния съюз е по-слабо изразен поради това, че БВП на страните е близък до потенциалния си обем, като растежът отслабва стремително през 2008 г., пряка последица на проявилата се глобална финансова криза, а през 2009 г. е налице повсеместен срив на икономиката в рамките на ЕС /виж *Таблица 2.*, на предишна страница/. Дълговата криза в ЕЗ повлиява на икономическия растеж слабо в 2011 г., когато е регистриран по-нисък резултат в рамките на ЕЗ /1,6%/ отколкото в ЕС 28 /1,8%/. През 2012 г. е налице икономически спад, който е по-изразителен в Еврзоната /-0,89%/, като през 2013 г. отново е регистриран спад, за разлика от ЕС 28. Едва през 2014 г. икономиката на ЕЗ генерира растеж.

Бюджетният дефицит /виж *Таблица 3.*, на следваща страница/, както и държавният дълг /виж *Таблица 4.*, на страница 59/ са основни икономически показатели, които се анализират в научните изследвания във връзка с дълговата криза в ЕЗ. Представените данни са от Евростат, съобразно приложимата технология на изчисление, която законодателството в ЕС единствено признава. Двата показателя са съставна част на критерият за стабилност на публичните финанси на Маастрихтските конвергентни критерии и основни макроикономически показатели в Пакта за стабилност и растеж. Неспазването на двата критерия от някои страни членки на ЕЗ, както и редица други дисбаланси в икономиката, се смятат за един от факторите за проявилата се дългова криза в ЕЗ. Както се вижда от *Таблица 3.* критерият за бюджетен дефицит не се спазва от страни с различни икономически характеристики – не само от периферни страни в ЕС, като Гърция и Португалия, но и от Франция, като дори и Германия е „прегрешила“ шест пъти през разглеждания период. В страни, като Испания и Ирландия, бюджетната дисциплина е на необходимото ниво в предкризисния период до 2007 г., но след глобалната финансова криза, критерият за бюджетен дефицит не се спазва от двете страни /с

изключение на Ирландия за 2015 г./, поради активното участие на държавните органи в двете страни при спасяването на финансовия сектор на местните икономики. Подобна констатация може да се заключи и за ЕС 28 и ЕЗ 19, където от 2009 г. съотношението на бюджетния дефицит към номиналния БВП е над критичното ниво от 3%, като едва през 2013-2014 г. се стабилизират публичните финанси на нивото на двата съюза.

Таблица 3. Ниво на бюджетния дефицит на ЕС и страните членки на Съюза в периода 2002-2015 г., съотнесен към номиналния БВП на страните през съответната година, в %

Година	ЕС (28)	ЕЗ (19)	Германия	Ирландия	Гърция	Испания	Франция	Италия	Кипър	Португалия
2002	-2,6	-2,7	-3,9	-0,3	-6	-0,4	-3,1	-3,1	-4,1	-3,3
2003	-3,2	-3,2	-4,2	0,4	-7,8	-0,4	-3,9	-3,4	-5,9	-4,4
2004	-2,9	-3	-3,7	1,3	-8,8	0	-3,5	-3,6	-3,7	-6,2
2005	-2,5	-2,6	-3,4	1,6	-6,2	1,2	-3,2	-4,2	-2,2	-6,2
2006	-1,6	-1,5	-1,7	2,8	-5,9	2,2	-2,3	-3,6	-1	-4,3
2007	-0,9	-0,6	0,2	0,3	-6,7	2	-2,5	-1,5	3,2	-3
2008	-2,4	-2,2	-0,2	-7	-10,2	-4,4	-3,2	-2,7	0,9	-3,8
2009	-6,7	-6,3	-3,2	-13,8	-15,2	-11	-7,2	-5,3	-5,5	-9,8
2010	-6,4	-6,2	-4,2	-32,3	-11,2	-9,4	-6,8	-4,2	-4,8	-11,2
2011	-4,5	-4,2	-1	-12,6	-10,2	-9,6	-5,1	-3,5	-5,7	-7,4
2012	-4,3	-3,7	-0,1	-8	-8,8	-10,4	-4,8	-2,9	-5,8	-5,7
2013	-3,3	-3	-0,1	-5,7	-13	-6,9	-4	-2,9	-4,9	-4,8
2014	-3	-2,6	0,3	-3,8	-3,6	-5,9	-4	-3	-8,9	-7,2
2015	-2,4	-2,1	0,7	-2,3	-7,2	-5,1	-3,5	-2,6	-1	-4,4

Източник: Eurostat (2016). Database. Retrieved April 26, 2016, from <http://ec.europa.eu/eurostat/data/database>

Забележка: Първата колона показва съответната година, а първият ред съответната държава.

При държавният дълг положението е още по-тежко – на ниво ЕС 28, критерият за държавен дълг до 60% от БВП е спазен само през 2002 г. и 2007 г., а на ниво ЕЗ 19 се нарушава през целия период /виж *Таблица 4.*, на следваща страница/. Германия, която е основен привърженик на строгите икономии през периода на дълговата криза в ЕЗ и е основен поддръжник на критериите за стабилност на публичните финанси заложи с договора от Маастрихт, е спазила показателя за държавен дълг само през 2002 г., а Франция нито веднъж през 2002-

2015 г. не е спазила този критерии. Както може да се очаква Испания и Ирландия имат ниски нива на съотношението на държавния дълг към БВП, като Ирландия надхвърля референтното ниво от 60% от БВП през 2009 г., а Испания през 2010 г., като при Ирландия увеличението на стойността на показателя спрямо предходната година е почти двойно и се дължи на прилагането на държавна спасителна програма във финансовия сектор, претърпял крах във връзка със срива на цените на недвижимите имоти, основно обезпечение при банковите сделки, последици от глобализиращата се тогава финансова криза в САЩ и свързаността на местния финансов сектор с американски транснационални корпорации.

Таблица 4. Ниво на държавния дълг на ЕС и страните членки на Съюза в периода 2002-2015 г., съотнесен към номиналния БВП на страните през съответната година, в %

Д-ва	ЕС (28)	ЕЗ (19)	Германия	Ирландия	Гърция	Испания	Франция	Италия	Кипър	Португалия
2002	59,2	66,8	59,2	30,6	104,9	51,3	60,1	101,9	60,1	56,2
2003	60,7	68,1	62,9	29,9	101,5	47,6	64,2	100,5	63,5	58,7
2004	61,3	68,4	64,7	28,2	102,9	45,3	65,7	100,1	64,5	62
2005	61,8	69,2	66,9	26,1	107,4	42,3	67,2	101,9	63,2	67,4
2006	60,4	67,3	66,3	23,6	103,6	38,9	64,4	102,6	59,1	69,2
2007	57,8	64,9	63,5	23,9	103,1	35,5	64,4	99,8	53,9	68,4
2008	60,9	68,5	64,9	42,4	109,4	39,4	68,1	102,4	45,1	71,7
2009	73	78,3	72,4	61,8	126,7	52,7	79	112,5	53,9	83,6
2010	78,5	83,8	81	86,8	146,2	60,1	81,7	115,4	56,3	96,2
2011	81	86	78,3	109,1	172,1	69,5	85,2	116,5	65,8	111,4
2012	83,8	89,3	79,6	120,1	159,6	85,4	89,6	123,3	79,3	126,2
2013	85,5	91,1	77,2	120	177,7	93,7	92,4	129	102,5	129
2014	86,8	92	74,7	107,5	180,1	99,3	95,4	132,5	108,2	130,2
2015	85,2	90,7	71,2	93,8	176,9	99,2	95,8	132,7	108,9	129

Източник: Eurostat (2016). Database. Retrieved April 26, 2016, from <http://ec.europa.eu/eurostat/data/database>

Забележка: Първата колона показва съответната година, а първият ред съответната държава.

ЗАКЛЮЧЕНИЕ

Това което може да се обобщи във връзка с трите хипотези относно причините довели до дълговата криза в ЕЗ е, че

макроикономическите дисбаланси, влошаването на икономическите показатели и дивергенцията са етап от развитието на предкризисния период, който води до сригването през 2010 г., но първоизточникът на проблема се идентифицира в две направления – неизпълнение на критериите от ПСР и икономическата рамка на ИПС, като защитниците на множествените равновесия не я критикуват остро, за разлика от фундаменталистите, а я смятат за етап от развитието на ЕС, който трябва да бъде преминал, като бъде реформирана системата на управление на Съюза. Изводът, който може да се направи при прегледа на критериите за публични финанси, е че неизпълнението им от редица страни членки на ЕС и ЕЗ не може да бъде фактор в проявилата се дългова криза, поради твърде големите различия при страните членки, а е резултат от нейното влияние върху публичното управление. Покачване на нивата на държавен дълг и бюджетен дефицит се регистрират още през 2008 г., а в периода на дълговата криза, с оглед реакцията на публичните власти, и на ниво ЕС 28 и ЕЗ 19, нивото на държавен дълг остава високо. Данните в икономическия анализ потвърждават *хипотезата* в изследването, че неизпълнението на основните критерии на Пакта за стабилност и растеж от страните членки на ЕС не е фактор във възникването и проявлението на дълговата криза в Еврозоната. Това е довод в защита на *тезата* в изследването, че е необходимо продължаване на реформите в институционалната рамка на ЕС и ЕЗ, с оглед настоящите икономически и политически условия.

Основна препоръка, която може да се направи във връзка с гореизложените изводи, е необходимостта от продължаване на реформите в институционалната рамка на ЕС и ЕЗ, с оглед настоящите икономически и политически условия. Изследване на De Grauwe and Ji²⁸ извежда необходимостта от още институционални промени в икономическия и паричен съюз. Доклад на Европейският съвет²⁹ предполага, че преходът на ИПС към нов политическа система би изисквал време, като са необходими поне още четири съюза, освен паричния – икономически /свързан с конвергенцията и социалната интеграция/, фискален, банков/финансов /свързан с банков съюз и съюз на капиталовите пазари/ и политически съюз.

²⁸ De Grauwe, P. and Ji, Y. (2015). Has the Eurozone Become Less Fragile? Some Empirical Tests. *CESIFO Working Paper No. 5163, Category 7: Monetary policy and international finance*, January 2015

²⁹ European Council (2012, June 26). Towards a Genuine Economic and Monetary Union. Retrieved April 20, 2016, from http://www.consilium.europa.eu/uedocs/cms_data/docs/pressdata/en/ec/131201.pdf

ЛИТЕРАТУРА

Илков, Ив. (2014). Фискалните проблеми на Еврозоната. Икономическа мисъл, 2014/3, с. 81-104

Николов, Ч. (2011). Световната икономика, ЕС, България. Международни отношения, 2011/4, с. 43-48

Статева, Й. (2011a). Европейският паричен съюз – стратегически замисъл, развитие и съвременни реалности. Международни отношения, 2011/1, с. 69-82

Статева, Й. (2011b). Възникване и развитие на кризата на държавните дългове в Европейския Паричен Съюз. Икономическа мисъл, 2011/6, с. 3-21

Стиглиц, Д. (2016). Голямото разделение. Неравните общества и какво можем да направим за тях. Превод от Stiglitz, J. (2014). The Great Divide. Unequal Societies and What We Can Do About Them. W. W. Norton & Company, New York London, направен от Филипова, Ел. „Изток-Запад“, 2016 г.

De Grauwe, P. (2011a). The Governance of a Fragile Eurozone. Working Document No. 346, CEPS, Brussels, May

De Grauwe, P. (2011b). Managing a Fragile Eurozone. Cesifo Forum, 2/2011, pp. 40-45

De Grauwe, P. and Ji, Y. (2014). The Future of the Eurozone. The Manchester School 15–34 Supplement 2014, pp. 15-34

De Grauwe, P. and Ji, Y. (2015). Has the Eurozone Become Less Fragile? Some Empirical Tests. CESIFO Working Paper No. 5163, Category 7: Monetary policy and international finance, January 2015

Eichengreen, B. (2007). The Breakup of the Euro Area. University of California, Berkeley Draft, May

Feldstein, M. (1997a). The Political Economy of the European Economic and Monetary Union: Political Sources of an Economic Liability. Journal of Economic Perspectives, 11(4), pp. 23–42

Feldstein, M. (1997b). EMU and international conflict. Foreign Affairs, vol. 76, n. 6, November/December

Friedman, M. (1997). The Euro: Monetary Unity To Political Disunity? Project Syndicate, August 28

Higgins, M. and Klitgaard, T. (2011). Saving Imbalances and the Euro Area Sovereign Debt Crisis. Current Issues in Economics and Finance, Volume 17, Number 5, Federal Reserve Bank of New York

Lapavitsas, C. et al. (2012). Crisis in the Eurozone. Verso Books, Sep. 11, 2012

Reinhart, C. and Rogoff, K. (2009). This Time is Different: Eight Centuries of Financial Folly. Princeton University Press

Reinhart, C. and Rogoff, K. (2010a). Growth in a time of debt. American Economic Review: Papers & Proceedings, 100 (May 2010)

Reinhart, C. and Rogoff, K. (2010b). Growth in a time of debt. NBER Working paper series, No 15639

Saka, O., Fuertes, A. and Kalotychou, E. (2014). ECB Policy and Eurozone Fragility: Was De Grauwe Right? Working Document No. 397, CEPS, Brussels, June

Soros, G. (2012a). Lead or leave euro. Soros tells Germany. Interview by Peel, Q., Financial Times, 9 September.

Todorov, I. (2012a). The Euro area membership of Bulgaria in the context in the debt crisis. Journal of International Relations 1336-1562. 12/2012; X(3/2012):41-52.

Todorov, I. (2012b). The sovereign debt crisis in the euro area: causes and effects. South-East European Countries towards European Integration, 20 October 2012, pp. 499-501, 10/2012

Wolf, M. (2012a). Does austerity lower deficits in the eurozone? *The New York Times*. London. 1 May

Wolf, M. (2012b). Why Exit is an Option for Germany. Financial Times, 22 September

Ангелов, Ив. (2012а, декември 11). Икономическата и финансовата криза в Европейския съюз /Първа част/. Взето на 23.4.2016 г. от <http://avtorski.pogled.info/article/41327/Ikonomicheskata-i-finansovata-kriza-v-Evropskiya-syuz-Parva-chast>

Ангелов, Ив. (2012б, декември 11). Икономическата и финансовата криза в Европейския съюз /Втора част/. Взето на 23.4.2016 г. от <http://avtorski.pogled.info/article/41328/Ikonomicheskata-i-finansovata-kriza-v-Evropskiya-syuz-Vtora-chast>

Eichengreen, B. (2012, January 12). Europe's vicious spirals. Retrieved April 10, 2016, from <http://globalpublicsquare.blogs.cnn.com/2012/01/12/eichengreen-europes-vicious-spirals/>

European Council (2012, June 26). Towards a Genuine Economic and Monetary Union. Retrieved April 20, 2016, from http://www.consilium.europa.eu/uedocs/cms_data/docs/pressdata/en/ec/131201.pdf

Eurostat (2016). Database. Retrieved April 26, 2016, from <http://ec.europa.eu/eurostat/data/database>

Krugman, P. (2012a, February 19). Pain Without Gain. The New York Times, Retrieved April 10, 2016, from http://www.nytimes.com/2012/02/20/opinion/krugman-pain-without-gain.html?_r=2&ref=paulkrugman

Krugman, P. (2012b, May 23). Paul Krugman on Euro Rescue Efforts: 'Right Now, We Need Expansion'. Spiegel Oline, Retrieved April 10, 2016, from <http://www.spiegel.de/international/business/interview-with-economist-paul-krugman-on-euro-zone-rescue-efforts-a-834566.html>

Krugman, P. (2013, February 22). Paul De Grauwe and the Rehn of terror. The Conscience of a Liberal (blog), New York Times Retrieved April 12, 2016, from http://krugman.blogs.nytimes.com/2013/02/22/paul-de-grauwe-and-the-rehn-of-terror/?_r=0

Rogoff, K. and Bulow, J. (2015, June 10). The modern Greek tragedy. Retrieved April 12, 2016, from <http://www.voxeu.org/article/modern-greek-tragedy>

Roubini, N. (2007, June 26). EMU: Divergence or Convergence? Economonitor, Retrieved April 12, 2016, from <http://www.economonitor.com/nouriel/2007/06/26/emu-divergence-or-convergence/>

Schiff, P. (2012, February 15). A Science About which Paul Krugman Knows Very Little. Retrieved April 10, 2016, from http://finance.townhall.com/columnists/peterschiff/2012/02/15/economics_a_science_about_which_paul_krugman_knows_very_little/page/full/

Soros, G. (2012b, September 27). The Tragedy of the European Union and How to Resolve It. The New York Review of Books, Retrieved April 12, 2016, from <http://www.nybooks.com/articles/2012/09/27/tragedy-european-union-and-how-resolve-it/>